

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRME POLİTİKALARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: BORSA İSTANBUL (BİST) MALİ SEKTÖRDE BİR ARAŞTIRMA *

Prof.Dr. Şerafettin SEVİM**
Arş.Grv. Işık ALTUNAL ***

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Aralık 2015; 17 (4): 821-844

ÖZ

Çalışmanın amacı Borsa İstanbul endeksinde mali sektörde işlem gören şirketlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesini tespit etmek ve finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını etkileyen faktörleri ortaya koymaktır.

Çalışmada finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesinin tespit edilmesi için finansal araç standartlarının hükümlerine göre “finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama indeksi” geliştirilmiş ve mali sektördeki şirketlerin geliştirilen indeksteki ifadeyi açıklayıp açıklamama durumuna göre bir açıklama seviyesi tespit edilmiştir. Geliştirilen indeksteki açıklama seviyesinin muhasebe politikasının oluşmasına etki edeceği düşünülen faktörler diskriminant analizi ile lojistik regresyon analizi kullanılarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Araç, Muhasebe Politikası, Mali Sektör

Jel Sınıflandırması: M41

POLICIES RELATED TO FINANCIAL INSTRUMENTS' RECOGNITION: A RESEARCH FOR BORSA ISTANBUL (BIST) FINANCIAL SECTOR

ABSTRACT

The purpose of the study is to determine the disclosure degree of the ac-

* Makale Gönderim Tarihi: 15.04.2015; Kabul Tarihi: 05.10.2015

Bu çalışma “Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikalar: BIST Mali Sektörde Bir Araştırma” adlı Yüksek Lisans Tezinden oluşturulmuştur.

** Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, serafettin.sevim@dpu.edu.tr

*** Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, isik.altunal@dpu.edu.tr

counting policy related to financial instruments of the firms listed in financial sector in BİST index, and put forward the factors effecting accounting policy related to financial instruments.

In the study, according to requirements of financial instruments standard, an accounting policy disclosure index related to financial instruments has been developed in order to determine the disclosure degree of the accounting policy, and a disclosure degree has been determined according to whether the firms in financial sector explain the statement in the developed index or not. Discriminant analysis and logistic regression have been used in order to determine which one of these factors effect the accounting policy.

Keywords: Financial Instrument, Accounting Policy, Financial Sector

JEL Classification: M41

1. GİRİŞ

Uluslararası muhasebe standartlarının paralelinde oluşturulan Türkiye Muhasebe Standartları, karmaşık yapısı ve teknik konuları içermesi bakımından anlaşılması güç ve uygulaması zor bir alandır. Ayrıca işletmelerin seçtikleri muhasebe politikaları, işletmenin faaliyet sonuçları ve performansı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu yüzden işletmelerin muhasebe politikalarının belirlenmesine etki eden faktörlerin bilinmesi önem kazanmaktadır. Muhasebe politikalarına etki eden faktörleri tespit etmek için çalışmaya finansal araç standartları alınmış ve finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarına etki eden faktörlerin tespit edilmesi yönüyle kapsam belirlenmiştir.

Mali sektördeki şirketlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama derecesinin ne olduğu ve hangi faktörlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikasının belirlenmesine etki ettiğini tespit etmek araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Çalışmanın temel problemlerine cevap aranması amacıyla BİST mali sektördeki şirketlerin 2013 yılı yıllık faaliyet raporları incelenmiştir. Mali sektördeki şirketlerin yıllık raporları Kamu Aydınlatma Platformunun sağladığı veri tabanından temin edilmiş ve sadece faaliyet raporlarındaki verilerden yararlanılmıştır. Bu veri tabanında yer almayan faktörler (Kurumsal Yönetim Derecelendirmesi gibi) çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Çalışmada mali sektörün alınmasındaki amaç finansal araçların diğer sektörlere oranla daha yoğun kullanılması ve mali sektörde finansal araçların öneminin diğer sektörlere oranla daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Mali sektör kapsamında bankacılık, sigortacılık, fi-

nansal kiralama (leasing) şirketleri, faktoring şirketleri, aracı kurumlar, menkul kıymet yatırım ortaklıkları ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bünyesinden birden fazla anonim şirket bulunduran holdingler ise mali sektör kapsamından farklı alanlarda faaliyet gösterebileceğinden ötürü çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Borsa İstanbul'a kayıtlı mali sektörde faaliyet gösteren halka açık şirketlerin kullandıkları finansal araçlara ilişkin standartlarda belirtilen politikalara ne derece uygun raporlama yaptıklarını tespit etmek için uluslararası muhasebe standartlarına tam uyumlu olan TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 standartları incelenmiş ve uyulması gereken hükümlerden oluşan ve bağımlı değişken olarak belirlenen bir "Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikaları Açıklama İndeksi" geliştirilmiştir. Geliştirilen indekste yer alan ifadeler mali sektördeki şirketler finansal tablolarında açıklama yapmışsa "1" değeri verilmiş, açıklama yapmamışsa "0" değeri verilmiştir. Bu şekilde finansal araç standartlarına göre hazırlanan "Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama indeksi" sonuçlarına bakarak hangi şirketin ne kadar açıklama derecesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen açıklama derecesini hangi faktörlerin etkilediğini tespit etmek amacıyla finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını etkilediği düşünülen ve aynı zamanda bağımsız değişkenler olarak belirlenen şirketin büyüklüğü, mali sektördeki faaliyet durumu, dört büyük olarak kabul edilen PWC, KPMG, Deloitte ve Ernst&Young gibi uluslararası denetim şirketlerince denetlenme durumu (www.thebridgcareers.com 2014), yabancı borsalarda işlem görme durumu ve sermaye yapısını ifade eden borç/öz kaynak oranı karşılaştırılmış ve bu faktörlerden hangisinin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını etkilediği tespit edilmiştir.

2. FİNANSAL ARAÇ KAVRAMI VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Finansal araç standardını daha iyi anlamamız için temel kavramları iyi bilmemiz gerekmektedir. Finansal araç sözleşmesel olarak ödeme zorunluğu getiren veya tahsil etme hakkı veren bir sözleşme olarak ifade edilebilir (Linsmeir 2011, 410). Diğer bir ifadeyle finansal araç, birbiri ile finansal ilişki içerisinde olan iki işletmeden birinin finansal varlıklarında, diğerinin ise finansal borçlarında veya öz kaynağında aynı tutarlarda artış meydana getiren ödeme araçlarına finansal araç denmektedir (Örten ve Örten 2001, 3). Bu tanımlamaya göre finansal araçlar; finansal varlıklar, finansal borçlar ve öz kaynağa dayalı finansal

araçlardan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Diğer bir şekilde finansal araçların asıl (temel) finansal araçlar ve türev finansal araçlar şeklinde sınıflandırılması da mümkündür (TMS 32 md.UR15; Sağlam ve diğerleri 2009, 985; Örtten ve Örtten 2001, 3; Ergen 2003, 117). Asıl finansal araçlar; hisse senetleri, senetli ve senetsiz ticari alacaklar, senetli ve senetsiz ticari borçlar, hazine bonusu, tahvil, banka bonusu, sözleşmeden kaynaklanan olumlu farklar, katılma ve intifa senetleri, mevduat sertifikası, gayrimenkul sertifikaları, kar zarar ortaklığı katılma belgeleri, varlığa dayalı menkul kıymet gibi araçlar asıl (temel) finansal araç olarak nitelendirilebilmektedir (TMS 32 md.UR4; Sağlam ve diğerleri 2009, 985; Ergen 2003, 117). Türev finansal araçlar ise Forward, Future, Opsiyon, Swap ve diğer türev finansal araçları kapsamaktadır. (Örtten ve Örtten 2001, 3). Bir enstrümanın finansal araç olabilmesi için bir sözleşmeye bağlı bir yükümlülükten kaynaklanmış olması gerekmektedir. Ancak bu sözleşmenin yazılı olması zorunluluk arz etmemektedir (Örtten ve diğerleri 2013, 433).

Finansal varlıklar, nakit, hisse senetleri, konsolidasyona girmeyen iştirak payları ve limited şirket payları gibi başka bir işletmenin öz kaynağında dayalı finansal araç olarak ifade edilebilir.

Finansal borçlar (yükümlülükler) ise sözleşmeden kaynaklanan bir zorunluluk olan;

- Diğer işletmeye verilen nakit,
- Potansiyel olarak olumsuz şartlar altında diğer işletme ile finansal araçları değiştirme finansal borç olarak tanımlanmaktadır (Kirk 2005, 330).

Gelecekte nakit ödeme yükümlülüğü doğuran tüm borçlar, finansal borç olarak ifade edilmektedir. Buradan hareketle tahvil ve hazine bonusu, ihraç eden işletmeler açısından finansal borç olmaktadır. Ayrıca ticari borçlar, borç senetleri, krediler, bedeli nakden ödenecek mal ve hizmet alınmasına ilişkin tahakkuklar, ihraç edilen borçlanma senetleri ve imtiyazlı hisse senetleri finansal borç kapsamında değerlendirilmektedir (Mısırlıoğlu 2008, 67). İmtiyazlı hisse senedinin hem özkaynak hem de borçlanma aracı olabilmesi söz konusudur. Çünkü değişik haklarla ihraç edilebilirler. İmtiyazlı hisse senedinin bir borçlanma aracı mı yoksa özkaynak aracı mı olduğunun belirlenmesinde hisseye bağlı özel haklar göz önünde bulundurulurken ayrıma tabi tutulmaktadır (TMS 32 md.UR25).

Özkaynağa dayalı finansal araçlar ise özkaynaklardan tüm yükümlülükler indirildikten sonra kalan hisseyi gösteren sözleşmelerdir (Epstein

ve Mirza 2005, 89; TMS 32 md.31). Bir finansal aracın öz kaynağa dayalı finansal araç olarak kabul edilebilmesi ve dolayısıyla bilançoda öz kaynaklar içinde gösterilebilmesi için aşağıdaki koşulları sağlaması gerekmektedir.

- Sözleşmede başka bir işletmeye nakit veya başka bir finansal araç verme konusunda koşul olmaması (olması durumunda finansal borç olacaktır.)

- İhraç edenin aleyhinde bir koşulda başka bir işletmeyle finansal varlık veya borç takası yapmamak

- Eğer özkaynağa dayalı aracın ödemesi ihraççının özkaynağına dayalı finansal aracıyla yapılacaksa bu araçtan değişken sayıda vermesine dair sözleşmeye dayalı yükümlülük içermeyen ve türev olmayan finansal araç olması gerekmektedir (TMS 32 md.16).

Özkaynağa dayalı finansal araca ilişkin örnek olarak, satılmayan adi hisse senetleri, bazı satım opsiyonu bulunan finansal araçlar, imtiyazlı hisse senetleri, hisse alım hakkı veren finansal araçlar gibi araçlar özkaynağa dayalı finansal araçlara örnek verilebilir (TMS 32 md.UR13).

Birleşik finansal araçlar, işletme açısından bakıldığında bir özkaynak aracı ve bir finansal borç bileşeninin ikisini de içeren araca bileşik finansal araç denmektedir (Simtion ve Luca 2011, 307).

Türev ürünler (araçlar) ise, iki taraf arasında yapılan ve taraflardan birinin diğerine, belirlenmiş koşullarda bir ödemenin yapılmasını gerekli kılan bir sözleşme türü olarak tanımlanabilmektedir (Akdoğan ve Tenker 2007, 250). Türevler, faiz oranları, döviz kurları, tahviller, hisse senetleri gibi değerleri altlarında yatan başka bir öğeden türeyen araçlardır (Blake ve Lunt 2001, 126).

Finansal araçların sınıflandırılmasına bakıldığında, finansal varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar, Kredi ve Borçlar ile Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.

Finansal borçların sınıflandırılması bakıldığında Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar ile Diğer (İtfa Edilmiş) Finansal Borçlar olarak sınıflandırılmaktadır.

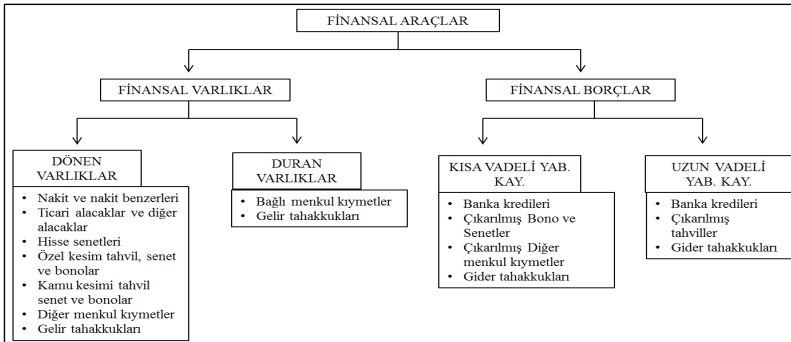
Finansal araçların sınıflandırılma gereklilikleri ve sınıflandırmaya ilişkin örnekler Tablo 1’de özet olarak açıklanmıştır.

Tablo 1. Finansal Araçların Sınıflandırılması

Sınıflandırma	Sınıflandırma Gereklilikleri	Örnekler
Gerçeğe Uygun Değeri Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	Alım-satım amaçlı elde tutulan veya gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar kategorisi içerisinde olanlar	Türev ürünler ve bir portföyde tutulan borç ve öz kaynak araçlarına yapılmış yatırımlar
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	Satılmaya hazır olarak tanımlanan varlıklar veya diğer sınıflandırmalara uymayan finansal varlıklar	Diğer sınıflar içerisine girmeyen öz kaynak ve borçlanma araçlarına yapılan yatırımlar
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	Vadeye kadar elde tutma niyet ve imkânına sahip sabit veya belirli ödemeleri olan finansal varlıklar	İşletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkânının bulunduğu ve borsaya kote olmamış borçlanma araçlarına yapılan yatırımlar
Kredi (Borç) ve Alacaklar	Borsada işlem görmeyen sabit veya belirli nitelikte ödemelere sahip olan finansal varlıklar	Alacak hesapları, senetsiz alacaklar, aktif bir piyasada işlem görmeyen borçlanma araçlarına yapılan yatırımlar
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar	Alım-satım amaçlı elde tutulan veya gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal borç kategorisi içerisinde olanlar	Türev borçlar ve diğer ticari borçlar
İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Finansal Borçlar	Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal borçlar dışında kalan tüm finansal borçlar	Alacak hesapları, senetsiz borçlar ve ihraç edilmiş menkul kıymetler

Kaynak: Mirza ve diğerleri 2006, 209

Finansal araç standardında ifade edilen kalemlerin Tek Düzen Hesap Planına göre sınıflandırılması Şekil 1’de gösterildiği gibidir.

Şekil 1. Finansal Araçların Tek Düzen Hesap Planına Göre Sınıflandırılması

Kaynak: Bahadır 2012, 45

Finansal araçların sınıflandırılmasından sonra her bir finansal araç sınıfı için ilk muhasebeleştirme sırasında ve değerlendirme sırasında uygulanacak muhasebe politikaları ise;

Tablo 2. Finansal Araçları Muhasebeleştirme Politikaları

Finansal Varlıkların Sınıflandırılması	İlk Ölçüm ve Muhasebeleştirme	Sonraki Ölçüm (Değerleme)	Defter Değerindeki Değişiklikler
Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	GUD ile Kayda Alınır	GUD ile Değerlenir	Gelir Tablosunda Kar/Zararda Muhasebeleştirilir
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	GUD + İşlem Maliyetleri ile Kayda Alınır	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Değerlenir.	Gelir Tablosunda Kar/Zararda Muhasebeleştirilir
Kredi Ve Alacaklar	GUD + İşlem Maliyetleri İle Kayda Alınır	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Değerlenir.	Gelir Tablosunda Kar/Zararda Muhasebeleştirilir
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (SHFV)	GUD + İşlem Maliyetleri İle Kayda Alınır.	GUD/Maliyet Değeri (GUD Belirlenemiyor ise Maliyet Değeri ile Değerlenir.)	Maliyetiyle değerlendirilen SHFV Diğer Kapsamlı Gelirde Muhasebeleştirilir
Finansal Borçların Sınıflandırılması			
Gerçeğe Uygun Değeri Kar/Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar	GUD ile Kayda Alınır.	GUD İle Değerlenir.	Gelir Tablosunda Kar/Zararda İzlenir.
Diğer Finansal Yükümlülükler	GUD + İşlem Maliyetleri ile Kayda Alınır	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Değerlenir	Gelir Tablosu yani Kar/Zararda İzlenir

3. LİTERATÜR TARAMASI

Konu ile ilgili literatür taraması 1996 yılından günümüze kadar kapsayan süre esas alınarak yapılmıştır.

Inove ve Thomas (1996) çalışmasında Japon yöneticilerin muhasebe politikalarının seçiminde potansiyel olarak etkileyebilecek faktörleri araştırmıştır. Çalışmada ikramiye ödeme planı (bonus plan) hipotezinin Japon yöneticilerin politika seçiminde bir etkisinin olmadığı, şirketin büyüklüğü, borç/öz kaynak oranı, vergi oranının etkisi, yabancı ülkeye yapılan satışlar ve iç ve dış raporlamanın yöneticilerin politikalarının seçiminde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tower vd. (1999), çalışmasında Asya-Pasifik bölgesinde yer alan altı ülkenin uluslararası muhasebe standartlarına uyumunu incelemiştir. IAS'a uyum derecesini işletmenin büyüklüğü, karlılık durumuna,

işletmenin sektördeki faaliyet konusu ve yıllık yayınlanan raporların gün sayıları arasındaki ilişkiyi bakmıştır. Yapılan analizler sonucunda sadece raporların gün sayılarıyla arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Street ve Bryant (2000), çalışmasında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesinin (IASC) hükümleri kapsamında uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu olduğunu iddia eden şirketlerin uyumunu araştırmıştır. Çalışmasında Birleşik Devletler piyasasına kayıtlı farklı ülkelerin şirketlerini almıştır. IAS hükümlerine uyum ve IAS hükümlerinin açıklama seviyesi ile Birleşik Devletlere kayıtlı şirketler arasında önemli bir ilişki bulmuştur. Birleşik Devletlere kayıtlı yabancı şirketlerin daha fazla IAS hükümlerine uyum gösterdiği ve açıklama seviyesinin daha fazla olduğunu ANOVA testiyle açıklamıştır.

Ashbough (2001) çalışmasında 17 farklı ülkeyi çalışma kapsamına almıştır. Çalışmasında örneklem olarak aldığı ülkelerde muhasebe politikalarının seçiminde ne kadarının IAS hükümlerine uyduğu, ne kadarının Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine ve ne kadarının da yerel standartlara uygun raporlama yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmasında lojistik regresyon yöntemi kullanmış ve muhasebe politikaları ile hisseleri yabancı sermaye piyasasında işlem görmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Abd-Elsalam ve Weetman (2003), Mısır piyasasında uluslararası muhasebe standartları ilk uygulandığı zaman çalışmasını yapmış ve bir açıklama indeksi geliştirerek IAS'la yakınlık ilişkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Uygulamada şirketlerin yıllık raporlarını incelemiş ve açıklama indeksi ile şirketin yasal biçimi, büyüklüğü karlılığı, alım satım amaçlı hisse senetlerini, işletmenin türü ve denetim firması türüyle karşılaştırmıştır. Sonuç olarak sadece geliştirdiği IAS açıklama indeksi ile denetim firması türü ve sektör durumu arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Glaum ve Street (2003), çalışmasında alman şirketlerinin (US GAAP) Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile (IAS) Uluslararası Muhasebe Standartları arasındaki uyumu incelemiştir. Çalışmanın örneklemini olarak IAS hükümlerini uygulayan 100 şirket ve US GAAP hükümlerini uygulayan 100 şirket araştırma kapsamına alınmış ve 2000 yılı finansal raporlarını incelemiştir. US GAAP ile IAS açıklamalarıyla toplam uyumluluk seviyesi ile 5 büyük denetim firmasıyla (Arthur Andersen, PWC, KPMG, Ernst&Young ve Deloitte) denetlenen firmalar, birden fazla piyasada işlem gören şirketler ve Birleşik Devletler borsasında işlem gören şirketler arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Ancak şirketlerin büyüklüğü ile standart hükümleri arasında istatistiksel açıdan anlamsal bir ilişki bulamamıştır.

Chalmers ve Godfrey (2004) türev finansal araçların öneminin artmasıyla kullanımı artan türev araçların açıklanma derecesi ile şirketin büyüklüğü, sektör durumu, borç özkaynak oranı, firma ve yönetici arasındaki ilişkiyi temsil eden itibar maliyetleri ve denetim firması türüyle ilişkisine bakmıştır. Denetim firması türüyle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamamış ancak şirketin büyüklüğü ve sektör durumuyla pozitif, borcun özkaynaklara oranıyla türev finansal araçlar arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Ayrıca itibar maliyetleriyle türev finansal araçlar arasında da anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Cuijpers ve Buijink (2005), çalışmalarında Avrupa birliğin ülkelerinde yer alan şirketlerin ve Avrupa birliği içerisinde işlem gören şirketlerin yerel olmayan muhasebe ilkelerine gönüllü uyumun sonuçlarını ve belirleyicilerini incelemiştir. Yerel olmayan muhasebe ilkeleri olan US GAAP ve IAS hükümlerini kullanan işletmeleri belirleyerek bu hükümleri kullanan şirketler ile şirketin büyüklüğü, yabancı borsalarda işlem görme durumu, çokuluslu olması, sermaye yapısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak US GAAP ve IAS hükümlerine uyan şirketler ile şirketlerin büyüklüğü, yabancı borsalarda işlem görme durumu, çokuluslu olması arasında anlamsal bir ilişki bulmuştur.

Lopes ve Rodrigues (2007) yapmış oldukları çalışmada finansal araçların muhasebeleştirmesinde Portekiz borsasına kayıtlı işletmelerin açıkladıkları muhasebe politikalarının analizini yapmıştır. Lopes ve Rodrigues yaptıkları çalışmada sekiz ayrı hipotez kurmuş ve hipotezlerinin değişkenlerini, işletmenin büyüklüğü, sektörü, beş büyük denetim firmasıyla denetlenme durumu, yerel veya yabancı borsalarda işlem görme durumu, işletmenin çokuluslu olması (yabancı ülkelere yapılan satışlar), sermaye yapısı ve kurumsal yönetim özellikleri olarak belirlemiştir. Lopes ve Rodrigues yapmış oldukları çalışmanın sonucunda işletmenin büyüklüğü, denetim durumu ve yerel veya yabancı borsada işlem görme durumunun muhasebe politikalarını açıklamakta anlamsal olarak pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Ulusan ve Doğan (2008) yapmış olduğu çalışmada muhasebe politikasının seçiminde gelir artırıcı veya azaltıcı unsur seçilmesiyle ilgili analiz yapmıştır. Bununla ilgili İMKB'de 2005 yılında halka kayıtlı şirketlerin konsolide tablo üretmeyen 99 şirketi ve konsolide finansal tablo üreten 134 adet şirketi incelemeye almıştır. Yapılan incelemede bağımsız değişken olarak stok değerlendirme politikası, amortisman ayırma politikası ve koşullu borç ayırma muhasebe politikasını incelemiştir. Bu politikaları incelerken stok değerlemesi için FIFO (First In First Out) yöntemini gelir artırıcı unsur olarak nitelemiş, amortisman ayırma

yönteminde ise doğrusal amortisman yöntemini gelir artırıcı unsur olarak nitelendirmiş, Koşullu borç zarar karşılığı politikasını incelerken de koşullu borç zarar ayırmamayı gelir artırıcı unsur olarak nitelendirerek regresyon analizine tabi tutmuştur. Sonuç olarak bu unsurların gelir artırıcı veya azaltıcı muhasebe politikasını açıklamadığını yani sonuçların anlamsız olduğunu ifade etmiştir.

Tarca vd., (2013), çalışmasında şirketlerin finansman kaynağı ile uluslararası muhasebe standartlarının kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında 408 Alman şirketinin 1999 yılı finansal raporlarını incelemiştir. Çalışmasında bağımsız değişken olarak şirketin büyüklüğü, beş büyük denetim şirketince denetlenme durumu, yabancı borsalarda işlem görme durumu, sektör durumu, şirketin denetim kuruluşunda en az bir banka temsilcisinin bulunma durumu, yabancı ülkelere yapılan satışlar (çokulusluluk) ile IAS kullanımı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Sonuçta IAS hükümlerine uyum derecesiyle şirketin büyüklüğü ve çok ulusluluk ile pozitif bir ilişki, yabancı borsalarda işlem görme durumuyla istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulmuş, sektör durumu ve borç özkaynak oranı arasında ise bir ilişki bulamamıştır.

4. FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRME POLİTİKALARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: BIST MALİ SEKTÖRDE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma finansal araçların yoğun olarak kullanıldığı mali sektördeki şirketlerin, standart hükümlerine ne kadar uygun raporlama yaptıklarını tespit etmek ve uyguladıkları politikaları hangi faktörlerin etkilediğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Buradan hareketle çalışmada iki temel hedef belirlenmiştir. Bunlar;

- Borsa İstanbul'a kayıtlı ve mali sektörde işlem gören şirketlerin kullandıkları finansal araçlara ilişkin standartlarda belirtilen politikalara ne derece uygun raporladığını tespit etmek.
- Mali sektördeki şirketlerin finansal araçları raporlarken benimzedikleri politikalara etki eden faktörleri tespit etmektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada BIST mali sektörde yer alan ve faaliyet durumlarına göre banka endeksi, sigorta endeksi, finansal kiralama endeksi, faktoring endeksi, gayrimenkul yatırım ortaklığı endeksi, menkul kıymet yatırım ortaklığı endeksi ve aracı kurum endeksinde faaliyet gösteren 82

finans şirketinin 2013 yılına ait yıllık raporları incelenmiştir. Çalışmada finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama indeksi bağımlı değişken olarak belirlenmiş ve bu indeksteki politikaları etkileyebilecek faktörler olan şirketin büyüklüğü, denetim firması türü, sektördeki faaliyet durumu (yani mali sektörde hangi indekste faaliyet gösterdiği), borç/özkaynak oranı ve yabancı borsalarda işlem görme durumu bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu beş bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu ifadelere göre bağımlı değişken aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 3. Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikaları Açıklama İndeksi

Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikaları Açıklama İndeksi	(Açıklanmışsa) Tahsis Edilecek Değer
1. Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Politikalar	
→ Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymetlere İlişkin Politikalar	1
→ Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlara İlişkin Politikalar	1
→ Kredi ve Alacaklara İlişkin Politikalar	1
→ Satılmaya Hazır Finansal Varlıklara İlişkin Politikalar	1
→ Alım Satım Amaçlı Finansal Yükümlülüklerle İlişkin Politikalar	1
→ Diğer Finansal Yükümlülüklerle (İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülen Yükümlülükler) İlişkin Politikalar	1
→ Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğüne İlişkin Politikalar	1
→ Ticari İşlem Tarihi ve Teslim Tarihine İlişkin Politikalar	1
2. Gerçeğe Uygun Değerin Tespiti ile İlgili Politikalar	
→ Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Metodu	1
→ Gerçeğe Uygun Değer için Yapılan Önemli Tahminler	1
→ Satılmaya Hazır Finansal Varlıklarda Gerçeğe Uygun Değer Değişimleri	1
→ Özkaynaklardan Muhasebeleştirilen /Çıkarılan Miktar	1
→ Güvenilir Olarak Ölçülemeyen Finansal Varlıklar	1
→ Güvenilir Olarak Ölçüm Yapılamama Nedenleri	1
→ Güvenilir Olarak Ölçülemeyen Varlıkların Net Defter Değeri	1
3. Türevlerle İlgili Muhasebe Politikaları	
→ Riskten Korunma Politikası dâhil, Risk Yönetim Politikası	1
→ Türevleri İhraç Etme veya Elde Tutma Amaçları	1
→ Türevlerle ilgili Muhasebe Politikaları ve Benimsenen Yöntemler	1
4. Riskler ile İlgili Muhasebe Politikaları	
→ Risk Kategorilerinin Ayrımı	1

→ Risk Tutarları	1
→ Vadelere Göre Risk Tutarları	1
→ Riskten Korunma Araçlarının Tanımlanması	1
→ Riskten Korunma Araçlarının Muhasebeleştirme Politikaları	1

Açıklama indeksinde yer alan politikalar Türkiye Muhasebe Standartları'ndan Finansal Araç Standartlarına göre tarafımızca oluşturulmuştur.

Bağımlı değişken olarak belirlenen finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama indeksinde, finansal araç standardında olup da açıklama indeksinde olmayan politikalarda mevcuttur. Bu politikalar menkul kıymetleştirme (securitization), geri satın alma anlaşmaları (repurchase agreement), finansal varlıkların bilanço dışı bırakılması (derecognise of financial assets) gibi politikalardır. Bu politikalar biraz daha spesifik amaçlı olması ve incelenen işletmelerin kapsamında yer verilmemesin ötürü kapsam dışında tutulmuştur. Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama indeksinde daha genel politikalar belirlenmiş örneğin gelecek işlemlerinde riskten korunma yerine türev aracı ihraç etme veya elde tutma amacı gibi daha genel bir ifade kullanılmıştır. Faiz oranı riski, kredi riski, nakit akım riski gibi spesifik ifadeler yerine risk kategorilerinin ayrımı, tutarları ve vade ayrımı gibi daha genel ve kapsayıcı politikalar yazılarak açıklama indeksi oluşturulmuştur. Yani açıklama indeksinde yer alan risk kategorilerinin ayrımı kalemi işletmelerin karşı karşıya kaldığı risklerin neler olduğu ve nelerden kaynaklandığının açıklanmasını ifade etmektedir. Bu şekilde çalışma kapsamındaki işletmelerimizin uyguladığı, tüm finansal araç standartlarındaki politikalar (yeniden sınıflama, bilanço dışı bırakma, geri satın alma anlaşmaları hariç) inceleme kapsamına alınmıştır.

Çalışmada bağımsız değişken belirlendikten sonra en başta tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerle açıklama indeksinin derecesine bakılmış, bunun için frekans analizi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bağımlı değişken olarak belirlenen açıklama indeksi ile bağımsız değişken olarak belirlenen faktörler karşılaştırılarak finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını etkileyen faktörler belirlenmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin karşılaştırılmasında diskriminant analizi ile lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Diskriminant analizi ve lojistik regresyon analizinin kullanılması için bağımlı değişkenin iki değerli bir kategorik (sınıflandırılmış) değişken olması gerekmektedir. Bunun için finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını açıklama seviyesi %50'nin altında açıklama yapanlara "1" değeri verilmiş ve "yetersiz açıklama" olarak ifade edilmiştir. %50'den fazla açıklama derecesine sahip olan

şirketlere ise “2” değeri verilmiş ve “yeterli açıklama” olarak ifade edilmiştir. Bu şekilde bağımlı değişken kategorik hale getirilerek diskriminant analizi ve lojistik regresyon analizi yapılmaya elverişli hale getirilmiştir. Ancak buradaki önemli durum yeterli açıklama veya yetersiz açıklama seviyesinin neden %50 olarak belirlendiğidir. Söz konusu durum tamamen varsayımsal olarak kabul edilmiştir. Ancak yeterli açıklama için politikaların açıklanma seviyesi %60 veya %70’in altındakiler “Yetersiz Açıklama” üstündekiler içinse “Yeterli Açıklama” olarak nitelendirilse de yapılan analiz sonucunda anlamlı çıkan sonuçların değişmediği görülmüş ve sonuç itibarıyla yapılan analizlerin tutarlı sonuçlar verdiği kanısına ulaşılmıştır.

Diskriminant analizinde kategorik hale getirilen bağımlı değişkenle şirketin büyüklüğünü ifade eden toplam varlıklar, toplam satışlar ve sermaye yapısını ifade eden borcun özkaynaklara oranı karşılaştırılmıştır. Logistik regresyon analizinde ise bağımlı değişken ile kategorik olan sektördeki faaliyet durumu, yabancı borsalarda işlem görme durumu, denetim firması türü gibi bağımsız değişkenlerle karşılaştırılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda finansal araç standartları hükümlerine göre oluşturulan finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama indeksinde var olan hükümler şirketlerin yıllık finansal tablolarında açıklamışsa “1” değeri, açıklamamışsa “0” değeri verilerek ortalama bir açıklama derecesi tespit edilmiştir. Bu şekilde toplam açıklama değeri;

$$\text{Toplam Açıklama Değeri} = \sum_{i=1}^n d_i$$

olarak bulunmuştur. Şirket sayısı n (82 şirket) ve açıklanan kalemlerin değeri d_i ile ifade edilmiştir. Toplam açıklama sonucu 23 tane kalem olduğu için 23’e bölünerek açıklama seviyesi indeksi oluşturulmuştur.

$$\text{Açıklama Seviyesi İndeksi} = (\text{Toplam Açıklama Değeri}) / 23$$

Bu şekilde tüm kalemleri açıklayan şirket toplam açıklama değeri 23, açıklama seviyesi indeksi ise 1 olacaktır. Bunun anlamı bu şirket finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesi %100 çıkmış ve indekste yer alan tüm politikaları açıkladığı sonucuna ulaşılacaktır. Bu şekilde sonuçlar %0 ile %100 arası değişecektir.

4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Yapılan çalışmanın hipotezleri aşağıda gösterildiği gibidir;

H_1 : Şirketin büyüklüğü ile finansal araçlarla ilgili muhasebe poli-

tikalarının açıklanma düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarının açıklama düzeyi ile mali sektördeki şirketlerin faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Türkiye’de faaliyet gösteren uluslararası dört büyük denetim firmasının muhasebe politikası açıklama derecesi üzerinde etkisi vardır.

H₄: Yabancı borsalara da kayıtlı şirketler, sadece Borsa İstanbul’a kayıtlı şirketlere oranla daha fazla açıklanma derecesine sahiptir.

H₅: Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama derecesi borç/özkaynak oranıyla ilişkilidir.

Buna göre yapılan hipotezler;

Tablo 4. Hipotezler, Değişkenler ve Beklenen İlişki Durumu

Hipotezler	Bağımsız Değişkenler	Verilen Değer	Beklenen İlişki
Şirketin Büyüklüğü	Toplam Varlıklar Toplam Satışlar		İlişki Var
Faaliyet Durumu	Kukla Değişken	1=Bankacılık 2=Sigortacılık 3=Finansal Kiralama 4=Faktoring 5=Aracı Kurumlar 6=Men.kıy.yat.ort. 7=Gayrimen.yat.ort.	İlişki Var
Denetim Firması Türü	Kukla Değişken	1=PWC,Deloitte,KPMG, Ernst&Young firmalarının denetlenen firmalar 0= Diğer denetim firmalarının denetlenen fir.	İlişki Var
Listelenme Durumu	Kukla Değişken	1= Yabancı Borsalarda işlem gören firmalar 2=Sadece BIST’te işlem gören firmalar	Pozitif İlişki
Sermaye Yapısı	Borç/Özkaynak oranı		İlişki Var

4.4. Araştırmanın Bulguları

Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesi indeksine bakıldığında en düşük açıklama seviyesinin 0,217 olduğu en yüksek değerinin 1 ve ortalamasının ise 0,659 olduğu görülmektedir. Bunun anlamı örneklem dâhilinde olan tüm şirketlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesinin %21,7 ile %100 arasında değiştiği ve ortalama olarak şirketlerin %65,9 oranında bir açıklama

seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Diğer alt kalemlerdeki politikalara bakıldığında ortalama olarak, finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin politikalar ile gerçeğe uygun değer tespiti yönelik politikaların daha fazla bir açıklama seviyesine sahip olduğu görülmektedir. En düşük açıklama politikasının türevlerle ilgili politikalar olduğu da göze çarpmaktadır. Buradaki ortalama oranların yüksek çıkması ile ilgili düşüncemiz mali sektördeki şirketler açısından finansal araçların yoğun kullanılması ve daha fazla bir öneme sahip olmasından ötürü yüksek bir açıklama seviyesinin çıkmasının normal olduğu yönündedir.

Tablo 5. Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikası Açıklama Seviyesi Düzeyleri

	Ortalama	S.S.	Minimum	Maksimum
1. Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikaları Açıklama Seviyesi	,659	,179	,217	1,000
1.1. Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Politikalar	,699	,240	,125	1,000
1.2. GUD tespiti ile ilgili politikalar	,698	,249	,000	1,000
1.3. Türevlerle İlgili Politikalar	,499	,417	,000	1,000
1.4. Risklerle İlgili Politikalar	,632	,139	,000	1,000

4.4.1. Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikalarının Oluşmasına Etki Edeceği Tahmin Edilen Faktörler ile Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikası Açıklama Seviyesi Arasındaki İlişkinin Tespiti

4.4.1.1. Diskriminant Analizi Sonuçları

Diskriminant Analizinin temel hedefi, birçok popülasyondan gelen çok sayıda gözlemin en yüksek olasılıkla hangi popülasyondan gelmiş olabileceğini tahmin etmektir. Başka bir ifadeyle diskriminant analizi birimleri en az hata ile ait oldukları kitlelere ayırmak için yapılan işlemler topluluğu olarak tanımlanabilmektedir (Selim ve Sarıbay 2003, 105). Diskriminant analizinin temel amacı kategorik olan tek bir bağımlı değişken ile kategorik olmayan (Metrik) bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi tahmin etmektedir (Hair ve diğerleri 2009, 233).

Tablo 6'ya bakıldığında değer açıklama seviyesi 0,50'nin altında olan ve yetersiz açıklama olarak gösterilen şirketlerin sayısının 17 oldukları görülmektedir. Bu 17 şirketin toplam varlıklarının ortalaması 319.819.536 TL, toplam satışlarının 71.473.858 TL ve borcun özkaynaklara oranının ise 2,043 olduğu görülmektedir. Yeterli açıklama olarak

değerlendirilen 0,50'nin üstünde açıklama yapan şirketlerin sayısının 65 olduğu bu şirketlerin ortalama varlıklarının 654.533.763 TL, ortalama satışlarının 1.354.239.860 TL ve borcun özkaynaklara oranını ise 4,839 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6. Grup İstatistikleri

Finansal Araçlarla İlgili Muhasebe Politikalarının açıklama seviyesi		Ortalamalar	Standart Sapmalar	Geçerli Örnek
Yetersiz açıklama	Toplam Varlık.	319.819.563	411.838.670	17
	Toplam Satışlar	71.473.858	113.591.877	17
	Borç/Özkaynak	2,043	3,696	17
Yeterli açıklama	Toplam Varlık.	654.533.763	1.398.733.289	65
	Toplam Satışlar	1.354.239.860	8.643.557.858	65
	Borç/Özkaynak	4,839	5,873	65
Toplam	Toplam Varlık.	585.141.799	1.264.113.443	82
	Toplam Satışlar	1.088.300.567	7.663.507.340	82
	Borç/Özkaynak	4,259	5,590	82

Grup ortalamalarının eşitliği testine bakıldığında Wilks' Lambda değerlerinin 1'e yakın olduğu görülmektedir. Ancak F istatistiklerine bakıldığında sadece Borç/Özkaynak oranının anlam seviyesinin 0,066 olduğu ve bunun %10 anlamlılık seviyesinde dikkate alındığında sonucun anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenlerin anlam düzeyi %10'dan fazla olduğundan finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarının açıklanma seviyesi ile şirketin büyüklüğü olarak ifade edilen toplam varlıklar ve toplam satışlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ayrıca %70 ve üzeri açıklama seviyesine "yeterli açıklama" ve altındakilere ise "yetersiz açıklama" dendiğinde sonuç olarak tek anlamlı çıkan değerlerin yine borcun özkaynaklara oranı olduğu görülmektedir. Bu ise yapılan analizimizin tutarlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Grup Ortalamalarının Eşitliği Testi

%50 Açıklama Seviyesindeki Şirketlerin Anlamlılık Düzeyleri					
	Wilks' Lambda	F	Sd1	Sd2	Prob.
Toplam Varlıklar	,988	,944	1	80	,334
Toplam Satışlar	,995	,381	1	80	,539
Borç/Özkaynak	,958	3,474	1	80	,066
%70 Açıklama Seviyesindeki Şirketlerin Anlamlılık Düzeyleri					
Toplam Varlıklar	,998	,122	1	80	,728
Toplam Satışlar	,980	1,656	1	80	,202
Borç/Özkaynak	,844	14,809	1	80	,000

Wilks' Lambda tablosuna bakıldığında Wilks' değeri 0,953 ve 3 serbestlik derecesinde ki-kare değeri 3,760 çıkmış ancak anlamlılık seviyesinin 0,289 olması ve bunun %10 anlamlılık seviyesinden büyük olması Ki-kare değerinin anlamsız olduğunu göstermektedir. Ki-Kare değerinin anlamsız olması parametrik olmayan testlerin yapılmaması gerektiğinin yerinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Wilks' Lambda

Fonksiyon	Wilks' Lambda	Ki-Kare	Serbestlik derecesi	Anlamlılık Seviyesi
1	,953	3,760	3	,289

Standart Kanonik Diskriminant fonksiyon katsayıları iki değişken arasında fark olup olmadığını ifade eden katsayılardır. Yapı matrisine bakıldığında en yüksek değer en fazla katkı yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır. Burada en yüksek katkıyı borcun özkaynaklara oranı vermektedir. Diğer değişkenler anlamsız oldukları için toplam varlıklar ve toplam satışlar hakkında yorum yapılmamaktadır.

Tablo 9. Standart Kanonik Diskriminant Katsayıları ve Yapı Matrisi

Değişkenler	Standart Diskriminant Fonksiyon Katsayıları	Yapı Matrisi
Toplam Varlıklar	,037	,490
Toplam Satışlar	,323	,311
Borç/Özkaynaklar	,937	,941

Kanonik Diskriminant Katsayıları, yeni gözlemleri sınıflandırmada kullanılabilir gerçek tahmin modelini oluşturmada kullanılır. Dolayısıyla diskriminant fonksiyonunu yazabilmek için, kanonik diskriminant katsayılarının incelenmesi gerekmektedir (Kamışlı ve Girginer 2010, 23).

Tablo 10. Kanonik Diskriminant Fonksiyon Katsayısı

	Fonksiyon
	1
Toplam Varlıklar	0,000
Toplam Satışlar	0,000
Borç/Özkaynaklar	0,170
(Constant)	-0,798

Bu durumda toplam fonksiyon şu şekilde yazılabilir. Diskriminant modeli;

$$Z = \alpha + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_n X_n \text{ olarak düzenlenmiştir.}$$

Z : Diskriminant değeri

α : Sabit Terim

b : Diskriminant Katsayıları

X : Bağımsız Değişken

Bu durumda $Z = -0,798 + 0,170X$ yani;

Politikaların Açıklanma Seviyesi = $-0798 + 0,170 \times$ (Borç/Özkaynak)

Bu katsayının 0,170 olması borç özkaynak oranı bir birim arttığında toplam fonksiyonda 0,170 artacağını ifade etmesidir.

4.4.1.2. Lojistik Regresyon Analizi ve Uygulaması

Lojistik regresyon analizinin kullanım amacı, istatistikte kullanılan diğer model yapılandırma teknikleriyle farklılık göstermemektedir. Bu tür analizlerde temel amaç bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi, en az değişken ile en iyi uyuma sahip olacak biçimde tanımlayabilen, kabul edilebilir bir model kurabilmektir (Çokluk 2010, 1359).

Lojistik regresyonda bir olayın olma olasılığının olmama olasılığına oranı araştırılmaktadır. Model Ki-Kare istatistiği lojistik regresyon modelini genel olarak test etmektedir. Bu teste göre model olarak anlamlı olabilmesi için anlamlılık değerinin %5'in altında olması gerekmektedir (Varıcı ve Er 2013, 50).

Tablo 11'e bakıldığında modelin anlamlılık değerinin %5'in altında (0,008) olduğu görülmekte ve bu nedenle modelin genel olarak anlamlı sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 11. Model Katsayılarının Genel Testi

		Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Adım 1	Adımsal	11,944	3	0,008
	Block	11,944	3	0,008
	Model	11,944	3	0,008

Modelin diğer bir anlamlılık seviyesini Hosmer ve Lemeshow testleri de vermektedir. Buna göre bu test sonuçlarının anlamlılık seviyesi %5'in üzerinde ise model anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Hosmer ve Lemeshow tablosundan da modelin anlamlılık seviyesinin %5'in çok daha üzerinde olduğunu (0,944) ve bu ise modelin anlamlı olacağını ifade etmektedir.

Tablo 12. Hosmer ve Lemeshow Testi

Adım	Ki-Kare	Serbestlik derecesi	Anlamlılık düzeyi
1	2,259	7	0,944

Ayrıca modelde yer alan Cox&Snell R kare ve Nagelkerke R kare değerleri bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler tarafından ne ölçüde açıklandığını göstermektedir. Nagelkerke R kare değeri Cox&Snell R kare değerinin modifiye edilmiş halidir. Genelde de Cox&Snell R kare değerinden yüksek çıkmaktadır (Varıcı ve Er 2013, 50). Bu iki değer Tablo 13’de görüldüğü gibi 0,136 ve 0,212 olması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni düşük ölçüde açıkladığını ifade etmektedir.

Tablo 13. Modelin Uyum İyiliği

Adım	-2 Log Olasılık	Cox&Snell R kare	Nagelkerke R kare
1	71,758	,136	,212

Tablo 14’e bakıldığında anlamlı çıkan tek sonucun sektör durumu olduğu görülmektedir. Diğer değişkenlerin anlamlılık seviyesi %5’in üzerinde olduğu için finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesi ile denetim firmasının türüyle ve şirketlerin yabancı borsalarda işlem görüp görmemesiyle anlamsal açıdan bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 14. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları

		B	Standart Hata	Wald	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Adım1	Denetim firma türü	-,301	,661	,208	1	,649
	Yabancı Borsalar	,837	1,164	,517	1	,472
	Sektör	-,449	,176	6,549	1	,010
	Sabit terim	3,817	1,253	9,277	1	,002

Tablodaki Wald istatistiği sabit terim ile bağımsız değişkenin anlamlılığını test etmekte B değeri ile standart hatanın oranının karesine eşit olmaktadır (Varıcı ve Er 2013, 50). Bu sonuçlara göre anlamlı çıkan değerlerle lojistik regresyon denklemi oluşturulur.

Buna göre yazılacak modelimiz: = -0,449 x (Sektör) şeklindedir.

Elde edilen bu denkleme göre bir işletmenin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesi ile sektör durumu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre sektördeki ekonomik faaliyet durumu bankacılıktan, sigortacılığa, faktoring şirketlerine, finansal kiralama şirketlerine, aracı kurumlara, menkul kıymet yatırım ortaklarına ve gayrimenkul yatırım ortaklığına doğru sırasıyla

1'den 7'ye doğru kodlanmıştır. Lojistik regresyon sonucu yazdığımız denkleme göre sektördeki ekonomik faaliyet durumunu teşkil eden bu sayı arttıkça finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesinin düştüğü yani en az açıklama derecesine gayrimenkul yatırım ortaklıkları olduğu ve en yüksek açıklama derecesine bankaların sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak Tablo 15'e bakıldığında tahmin edilen lojistik regresyon modelinin sınıflandırma başarısı modelin uygunluğunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda modelimiz toplamda %79,3 olarak doğru sınıflandırma yaptığı görülmektedir. Bu sınıflandırmanın ise iyi bir orana sahip olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 15. Lojistik Regresyon Modelinin Sınıflandırma Tablosu

	Gözlenen	Tahmin Edilen			
		Fin. Araçlarla İlgili Muh. Politikaları açıklama seviyesi			Doğru Yüzde
		Yetersiz Açık.	Yeterli Açık.		
Adım 1	Fin. Ar. İlgili Muh. Politika. Açıklama Sev.	Yetersiz Açıklama	0	17	,0
		Yeterli Açıklama	0	65	100
		Toplam Yüzde			79,3

5. SONUÇ

Uluslararası muhasebe standartlarına tam uyumlu olarak Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun raporlama yaptıklarını ifade eden mali sektördeki şirketlerin en çok kullandıkları finansal araçlarını gerçekte standartlara ne derece uygun raporlama yaptıklarını tespit etmek uluslararası muhasebe standartlarına uyum açısından önem arz etmekle beraber mali sektördeki şirketlerin açıkladıkları politikaların derecesini ve açıkladıkları politikaları etkileyen faktörleri tespit etmek başta şirket hakkında yargıda bulunan bağımsız denetçiler olmak üzere yatırımcılar açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenle mali sektördeki şirketlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama derecesinin ne olduğu ve hangi faktörlerin finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarının belirlenmesine etki ettiğini tespit etmek araştırmanın temel problemini oluşturmuştur. Çalışmanın probleminden hareketle mali sektördeki şirketlerin finansal araçlarla ilgili politikalarını açıklamada nelerin etkili olduğu ve politikalarını ne düzeyde açıkladıklarını tespit edilmiştir.

Çalışmada finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesini tespit etmek için finansal araçların muhasebeleştirme politi-

kaları, gerçeğe uygun değerın tespitine yönelik politikalar, türevlerle ilgili politikalar ve finansal araçlardan kaynaklanan risklerle ilgili politikalar olmak üzere dört alt başlıktan ve 23 kalemden oluşan bir indeks geliştirilmiştir. Geliştirilen finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama indeksinde yer alan ifadeler şirketlerin açıklama yapma durumuna göre “1 ve 0” değeri atanarak bir açıklama seviyesi tespit edilmiştir. Tespit edilen açıklama seviyesinde en fazla açıklama derecesine sahip olan başlığın yaklaşık %70 açıklanma seviyesiyle finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları olduğu ve onu %69,8 açıklama seviyesiyle gerçeğe uygun değerın tespitiyle ilgili politikaların takip ettiği görülmüştür. Genel olarak finansal araçlarla ilgili açıklama indeksine bakıldığında % 65,9'luk bir açıklama seviyesine sahip olduğu ve bu seviyenin de finansal araçları en çok kullanan mali sektör içinde çok yüksek olmadığı öngörülmektedir. Bu açıklama seviyeleri tespit edildikten sonra finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarını etkileyeceği öngörülen ve bağımsız değişken olarak belirlenen faktörlerle karşılaştırılmıştır.

Yapılan karşılaştırmanın sonucunda finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesi ile sermaye yapısını ifade eden borcun özkaynaklara oranı arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, sektördeki faaliyet durumu arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durumda H_2 ve H_5 hipotezleri kabul edilmiş finansal araçlarla ilgili muhasebe politikaları açıklama seviyesi ile mali sektördeki şirketlerin faaliyetleri ve borç/özkaynak oranı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer taraftan bağımlı değişken ile şirketin büyüklüğü, denetim yapan firmanın türü, yabancı borsalarda işlem görme durumu gibi diğer bağımsız değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamış ve H_1 , H_3 , ve H_4 hipotezleri reddedilmiştir.

Finansal araçlarla ilgili muhasebe politikasını etkileyeceği tahmin edilen faktörlerden borç/özkaynak oranı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin %17'lik bir dereceye sahip olduğu görülmektedir. Çıkan sonucun borç/özkaynak oranı bir birim arttığında işletmelerin açıklayacağı finansal araçlarla ilgili muhasebe politikalarının 0,17 birim artacağı anlamına gelmektedir. Diğer taraftan sektördeki faaliyet durumuyla % 57'lik bir negatif ilişki tespit edilmiş bu ise faaliyet durumuna göre 1'den 7'ye kadar kodlanan mali sektördeki şirketlerin 7'den 1'e doğru çıkıldıkça açıklama seviyesinin artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma finansal araçlarla ilgili muhasebe politikası açıklama seviyesini tespit etmek ve mali sektörde finansal araçlarla ilgili politika-

ları etkileyen faktörlerin neler olduğunun ortaya koyulması ve diğer standartlarla uyumun tespit edilmesine yönelik örnek teşkil eden bir çalışma olduğundan literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir. İleriki çalışmalarda başka veri tabanları baz alınarak muhasebe politikalarına etki eden faktörler arasındaki ilişkiler araştırılabilir. Ayrıca çalışmanın metodolojisi farklı standartlara uygulanabilmesi yönünden sonraki çalışmalara ışık tutacağından ötürü önem arz etmektedir. Bu nedenle gerek tüm Türkiye Muhasebe Standartlarına uyum derecesini tespit etmek gerekse belli başlı standartlara uyum derecesini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abd-Elsalam, O.H. ve P. Weetman. 2003. Introducing International Accounting Standards To An Emerging Capital Market: Relative Familiarity And Language Effect In Egypt, *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, Vol: 12.
- Akdoğan, N. ve N. Tenker. 2007. Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ashbaugh, H. 2001. Non-US Firms' Accounting Standard Choices. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol: 20.
- Bahadır, O. 2012. Kobiler İçin UFRS/IFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm, *Mali Çözüm Dergisi*, ISMMMO Yayınları.
- Big Four'da (Dört Büyük Denetim Şirketi) Kariyer İlginizi Çekiyor Mu? <http://thebridgcareers.com/career-in-finance/markets/muhasebe-ve-denetim> (Erişim Tarihi: 18.12.2014).
- Blake, J. ve H. Lunt. 2001. *Accounting Standards*, 8. Baskı, Pearson Education Published, London.
- Chalmers, K. ve J.M. Godfrey. 2004. Reputation Costs: The Impetus For Voluntary Derivative Financial Instrument Reporting, *Accounting, Organizations and Society*, Vol: 29.
- Cuijpers, R. ve W. Buijink. 2005. Voluntary Adoption of Non-local GAAP in the European Union: A Study of Determinants and Consequences, *European Accounting Review*, 14(3).
- Çokluk, Ö. 2010. *Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Cilt:10, Ankara.

- Epstein, B.J. ve A.A. Mirza. 2005. Interpretation and Application of International Accounting and Financial Reporting Standards. Published by Wiley, America.
- Ergen, H. 2003. 39 No'lu UMS ve TMS'nin Uyumlaştırılması, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 1.
- Glaum, M. ve D.L. Street. 2003. Compliance with the Disclosure Requirements of Germany's New Market: IAS Versus US GAAP, Journal of International Financial Management and Accounting, 14 (1).
- Hair, J.F., W. C. Black, B. J. Babin ve R.E. Anderson. 2009. Multivariate Data Analysis, Seventh Edition, Pearson Prentice Hall.
- Inove, T. ve W.R. Thomas. 1996. The Choice of Accounting Policy In Japan, Journal of International Financial Management and Accounting, 7 (1).
- Kamışlı, M. ve N. Girginer. 2010. İşlem Bazlı Manipülasyonun İstatistiksel Sınıflandırma Analizleriyle Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı:11.
- Kırık, R.J. 2005. International Financial Reporting Standards In Depth. Theory and Practice. Published by CIMA, Vol: 1, İngiltere.
- Linsmeir, T.J. 2011. Financial Reporting and Financial Crises: The Case for Measuring Financial Instruments at Fair Value in the Financial Statements, Accounting Horizons, 25 (2).
- Lopes, P. T. ve L. L. Rodrigues. 2007. Accounting For Financial Instruments: An Analysis Of The Determinants Of Disclosure In The Portuguese Stock Exchange, The International Journal of Accounting, Vol: 42.
- Mısırlıoğlu, İ. U. 2008. Türkiye Muhasebe Standartları'na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi, Mali Çözüm Dergisi, ISMMMO Yayınları, Sayı: 86.
- Mirza, A.A., G. J. Hold ve M. Orrell. 2006. Wiley IFRS Workbook and Guide, John Wiley & Sons Inc, ABD.
- Örten, R., H. Kaval ve A. Karapınar. 2013. Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları (TMS-TFRS), 7. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Örten, R. ve İ. Örten. 2001. Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Sağlam, N., S. Şengel ve B. Öztürk. 2009. UFRS-UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması, Maliye ve Hukuk Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

- Selim, S. ve E. Sarıbay. 2003. Yabancı Dil Eğitimi Veren Özel Bir Eğitim Kurumundaki Öğrencilerin Beklentilerinin Araştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2).
- Simtion, D. ve R. Luca. 2011. Compound Financial Instruments, Lucrari Ştintifice Seria I., 13 (3).
- Street, D. L. ve S. M., Bryant. 2000. Disclosure Level and Compliance with IASs: A Comparison of Companies With and Without U.S. Listings and Filings. The International Journal of Accounting, 35 (3).
- Tarca, A., R. D., Morris ve M., Moy. 2013. An Investigation of the Relationship between Use of International Accounting Standards and Source of Company Finance in Germany, ABACUS, 49(1).
- Tower, G., P. Hancock ve R. H. Taplin. 1999. A Regional Study Of Listed Companies' Compliance With International Accounting Standards, Blackwell Publishers, USA.
- Ulusan, H. ve İ. Doğan. 2008. Muhasebe Politikası Seçimi: Pozitif Muhasebe Teorisi ve Ekonomik Belirleyiciler – Ampirik Bir Çalışma, H.Ü. İİBF Dergisi, 23(1).
- Varıcı, İ. ve B. Er. 2013. Muhasebede Manipülasyon ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması, Ege Akademik Bakış, 13(1).